

P1 KISWAHILI
KARATASI 1
PTE
MACHI/APRILI 2019
MUDA: SAA 2
MAAGIZO

1. Mtihani huu una sehem: Insha, Ufahamu, Matumizi ya lugha na sajili za lugha.
2. Ni muhimu sana ufuatae maagizo uliyopewa mwanzoni mwa kila sehemu.

KWAMATUMIZI YA MTAHINI

SEHEMU	SWALI	UPEO	ALAMA
1	1	20	
2	2	20	
3	3	30	
	4	20	
4	5	10	
JUMLA			

SEHEMU YA KWANZA – INSHA (ALAMA 20)

1. Andika insha isiyopungua maneno 350 kuhusu mojawapo ya mada zifuatazo
 - a) Wewe ni mwalimu mkuu wa shule ya vijijini. Andika mazungumzo kati yako na chifu wa kata kuhusu swali la wasichana kupachikwa mimba kiholele na kuozwa kwa wachumba wa lazima
 - b) Umuhimu wa kuhusisha jimii katika miradi ya maendeleo katika maeneo bunge
 - c) Malizia dondoo hili, NiIiamini kweli kuwa mwana wa mtu hulima na wa nyani hula kwa neema
 - d) Umoja ni nguvu utengano ni udhaifu

2. SEHEMU YA PILI: UFAHAMU (Alama 20)

Soma habari ifuatayo kisha ujibu maswali

Kwa kweli chakula ni muhimu sana kuimarisha mwili wa binadamu katika awamu zote za maisha kuanzia utotoni, ujanani, utu uzima na uzee wake. Kwa nujibu wa wanasayansi wakati mama mtoto anatumia mimba, anastahili kuanza kuimarisha hali yake ya lishe bora ili kijusi tumboni kianze kunawiri kiafya.

Uzee uwasilipo, mambo huanza kumwendea mhusika segemnege. Baadhi ya matatizo humkabili kila mmoja wa wazee kutegemea mazingira ya kuelewa kwake na chakula alichozoea maishani mwake. Wengine huonekana wakongwe zaidi wakiwa na umri wa miaka arubaini ilhali wengine wakaonekana vijana wakiwa na umri wa miaka sabini.

Dalili za kuingia kwa uzee hujidhihirisha katika mambo kadha ambapo ufanyakazi wa viungo mbalimbali vya mwili huanza kufifia ikiwemo misuli. Mhusika aliyekuwa akitimua mbio hapo awali hugeuza mwendo wake ukawa polepole mithili ya kinyonga au kobe. Mzee huyu hushindwa hata kuinia miguu yake anapotembea. Akipita nyasini utadhani ni njia aliyofunguliwa na joka linalonyinyirika kupita eneo lilo hilo siku nenda siku rudi kwake na kurejea mawindoni.

Ngozi ni kitu kingine kinachonyauka na kualegea kwa mtu aliyezeeka. Utapata nyamanyama zilizounda miviringo na mitararo zinaning'inia ovyo. Kwa wale wenye miili mikubwa hali huzidi kinyume na wenye miili midogo. Wazee hawa ambao baadhi yao waliokuwa na sura tanashati, sasa wakicheka ni kana kwamba wanalia huku midomop yao ikiwa inaambia anayeiona, "Tafadhali nishikilie nidadondoke". Hata mgongo uliokuwa wima sasa huwa umejipinda na kulazimu mhusika kutumia mguu wa tatu. Wengine huenda wakitetema ambapo wakati mwingine hawawezi hata kushika kikombe cha maji kwa njia imara.

Fauka na hayo, fizi za wazee hulegea na wakang'oka meno. Ndiyo sababu utapata wengi wa wazee ni vibogoyo. Wanapopewa nyama wao humeza vipande vidogovidogo walivyopewa pasi kutafuna. Wao huhitaji kupewa maini au vyakula vyororo ili waweze kula bila mng'ang'ano.

Si uwezo wa fizi pekee unaofifia bali hata ule wa kuona huzuka ambapo wanaweza kushindwa kuona si vitu vya mbali tu bali hata karibu. Kwa mfano mzee atapewa gazeti atalileta karibu sana huku amevaa mijiwani yenye lensi nene kumwezesha kuona.

Pia uziwi kwa wazee huongezeka na kuwakosesha kusikia vizuri hali inayowapokonya uwezo wao kuchangia katika mijadala mbalimbali. Bila shaka baadhi ya wanasayansi wamevumbua baadhi ya vidude kukabiliana na tatizo hili kwa fanaka za kiwastani. Kunayo madude yanayopachikwa kwenye masikio yanayohusika ili kunasa sauti. Hata hivyo, waliotumia kifaa hiki hudai wakishakitumia masikio huwauma sana. Wanasayansi bingwa wa chuo kikuu cha Harvard London, uigereza wamefanikiwa kutengeneza chembechembe muhimu zinazoweza kupandikizwa kwenye masikio hasa ya watoto wadogo kuwawezesha kusikia ambapo kwa wazee wenye umri kama wa miaka sitini na tano itakuwa vigumu kuwarejeshea hali yao.

Baadhi ya wazee hutokwa na mkojo ovyoovy kwa vile ile misuli ya kushikilia au kuzuia isitoke huwa imeisha nguvu. Uwezo wa kufanya mahada pia hupungua miongoni mwa wazee ambapo haiwezi kuwa kama ilivyokuwa hapo awali. Tuseme kila kitu mwilini hudhoofika. Hata ule uwezo wa kuonja, kuguswa na kunusa hutoweka na wakati.

Ni kawaida katika baadhi ya maeneo hapa Afrika wazee kupatikana wameachwa kule vijijini hawana mbele wala nyuma. Wengine huanikwa na kuanuliwa kama mtama na si ajabu kupata

wengine wakinyeshewa na mvua iwapo watakosa uwezo wa kusota mwenyewe kurudi nyumbani. Wengine hufilia nyumbani bila yeyote wa kuwajali. Angaa katika chi zilizostawi kimaendeleo zimeanzisha makao ya wazee ambapo wao hutunzwa kwa kuvishw, kulishwa miongoni mwa mahitaji mengine.

Umefika wakati ambapo nchi zetu za Afrika zinafaa kulioa jambo hili kipaumbele ili fedha fulani zitengewe mashaibu na ajuza wote ili kuwarahisishia maisha katika ulimwengu wa sasa. Aidha, swala la lishe bora lishugulikiwe kwa kuelimisha wahusika kuhusu umuhimu wa chakula bora. Hatua hii itapunguza baadhi ya shida zinazoambatana na kukosa lishe bora. Tuingojea eti kutafuta msaada kwa dawa za kupunguza uzee, ngozi bandika na kemikali nyinginezo bila jambo hili la kimsingi, tutakuwa tunamaliza muda na pesa bure!

Maswali

a) Ipe taarifa hii kichwa mwafaka (al. 1)

b) Ni jambo lipi la kimsingi ambalo linafaa kuzingatiwa mapema ili kuepusha baadhi ya matatizo yanayoambatana na uzee (al.2)

c) Mwendo wa mzee umesema kuwa hufifia umri unapozidi kwa kulinganishwa na viumbe gani? (al.2)

d) Taja uwezo mbalimbali katika taarifa ambao mzee hupoteza kadiri umri unavyoongezeka (al.5)

e) Taja makundi mawili yaliyotajwa katika habari hii na juhudi wanazofanya kukabiliana na matatizo yanayokabili watu uzeeni (al.2)

f) Eleza maana ya maneno yafuatayo jinsi yalivyotumika katika ufahamu (al. 4)

(i) Kijusi _____

(ii) Kunyinyirika _____

(iii) Tafadhali nishikilie nisidondoke _____

(iv) Kusota _____

g) Je, unaafikiana na hatua ya kuwashughulikia wazee? Ungechukua hatua zipi? (al.4)

3. SEHEMU YA TATU – MATUMIZI YA LUGHA (ALAMA 50)
- a) Tunga sentensi mbili kuonyesha matumizi tofauti ya kiambishi ki (al.2)
- b) Badilisha vivumishi vifuatavyo viwe vitenzi (al.2)
- (i) Bora _____
- (ii) Tukufu _____
- c) Tumia neno zuri katika sentensi moja kama (al.2)
- (i) Kivumishi _____
- (ii) Kielezi _____
- d) Tunga sentensi yenye. Muundo ufuatao; Nomino ya jamii + kihusishi + kitenzi
kishirikishi+ kielezi cha mahali (al.4).
- e) Andika kwa ukubwa (al. 2)
Ngoma ikipigwa sana inapasuka
- f) Andika maana mbili zinazojitokeza katika sentensi hii (al. 2)
Alimwonea juma
- g) Andika tofauti mbili kati ya sauti /p/na/f/ (al.2)
- h) Maneno haya yako katika ngeli gani? (al.2)
- (i) Marashi _____
- (ii) juma _____
- i) Andika sentensi ifuatayo kwa wingi (al.2)
Uteo ulionunuliwa na mchuuzi yule umepotea
- j) Changanua sentesi ifuatayo kwa kutumia matawi
Wale wenye uzembe hawatapasi mtihani huu (al.4)
- k) Kanusha sentensi ifuatayo kwa wingi (al.2)
Wewe utafeli mjarabu huu
- l) Tunga sentensi moja kutofoutisha maana ya faa na vaa (al.2)
- m) Nyambua vitenzi vifuatavyo kauli ya kutendesha (al.2)
- (i) La _____
4. Ruka _____
- (a) Andika sentensi hii upya ukitoa visawe vya maneno yaliyopigwa mstari
Msichana aliangukiwa na sera alipokuwa akiipanda. (al.3)
-

- (b) Sikio ni kwa kusikia; moyo ni kwa _____ (al.1)
- (c) Kapu la kubebea matunda huitwa _____ (al.1)
- (d) _____ ni ugonjwa wa kupooza mwili (al.1)
- (e) _____ ni vazi la kike linalofunika mwili kuanzia kiunoni hadi magoti (al.1)
- (f) Mnazi huzaa nazi na mpunga huzaa _____ (al.1)
- (g) Umati wa watu pia huitwa _____ (al.1)
- (h) Kishaufu huvaliwa wapi _____ (al.1)
- (i) Mtoto wa binadamu ni kingadu na mtoto wa kipepeo ni _____ (al.1)
- (j) Riba ni malipo gani _____ (al.1)
- (k) _____ ni mtu wa kuuza vitu kwa kuzitembeza (al.1)
- (l) Tegua kitendawili kifuatacho
Ninapopiga mwanagu watu hucheza _____ (al.1)
- (m) Andika tarakimu 22,222,201 kwa maneno (al.1)

-
- (n) Andika kinyume cha sentensi hii
Mvulana mwembamba ameketi (al.2)

-
- (o) Kamilisha methali ifuatayo
_____ huingia mwenyewe (al.1)
- (p) _____ ni mtu asiyeweza kusema ilhali _____ ni mtu
aliyepofuka jicho (al.2)

SEHEMU YA NNE: SAJILI YA LUGHA (ALAMA 10)

5. Taja na ufafanue sifa za sajili ya mahakama (al.10)
-